

בר-אילן

ספר השנה של אוניברסיטת בר-אילן
מדעי היהדות ומדעי הרוח

יד—טו

בעריכת

מנחם צבי קדרי, נתנאל קצבורג, דניאל שפרבר

אוניברסיטת בר-אילן
רמת-גן, תשל"ז

אוניברסיטת בר-אילן • רמת-גן

ספר השנה יד—טו

התקין והביא לדפוס (בחלקו) מאיר חובב

מזכיר המערכת: ישראל תא-שמע

כל הזכויות שמורות להוצאת אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן
Copyright 1977 by Bar-Ilan University, Ramat-Gan
נדפס במדינת ישראל Printed in Israel

דפוס 'דף-חן' בע"מ, ירושלים

כתבי פרופסור חיים זאב הירשברג ז"ל
רשימה ביבליוגרפית

ערוכה בידי

אליעזר כשן ואברהם הטל

תרפ"ו—1926

- 1 הבאורים התדירים על המקרא אשר נמסרו בצורת כללים.
מנחת בכורים, מאמרים מוגשים לר' אריה שווארץ, וינה תרפ"ו, עמ' 10—29.

תרפ"ט—1929

- 2 יחס האגדה להלכה. וינה תרפ"ט, 8+140+3 עמ'.
[יחד עם ב' מורמלשטיין].

תר"ץ—1930

- 3 Zu Aruch Ms. Breslau.
Monatsschriſt für Geſchichte und Wiſſenſchaft des Judenthums,
vol. 74, 1930, pp. 127-128.

תרצ"א—1931

- 4 Der Diwan des As-Samau'al al Ibn 'Adija, und die unter seinem
namen überlieferten Gedichtfragmente übersetzt und erläutert.
Krakowie, 1931, 85 p. (= Publications of the Polish Academy of
Science, 13).

תרצ"ג—1933

- 5 Der Sündenfall in der altarabischen Poesie.
Rocznik Orientalistyczny, vol. 9, 1933, pp. 22-36.

תרצ"ד—1934

- Udział Józefa Nasi w Pertraktacjach Polsko-Tureckich Wr 1562. 6
Miesięcznik Żydowski, vol. 4, 1934, pp. 426-439.

תרצ"ה—1935

- Job XXXVIII, 31. 7
Revue des Etudes Juives, vol. 99, 1935, pp. 130-132.
- Chrześcijanie i Żydzi w poezji staroarabskiej. 8
Rocznik Orientalistyczny, vol. 11, 1935, pp. 126-127.
- [Cutler Torrey, Ch.: The Jewish foundation of Islam. New-York, 9
 1933].
Rocznik Orientalistyczny, vol. 11, 1935, pp. 228-232.
- [Sidersky, D.: Les origines des légendes musulmanes... Paris, 10
 1933].
Rocznik Orientalistyczny, vol. 11, 1935, pp. 233-238.

תרצ"ט—1939

- Jüdische und Christliche Lehren im vor- und Frühislamischen 11
 Arabien; ein Beitrag zur entstehungsgeschichte des Islams. Krakow,
 1939, 173 p. Publication of the Polish Academy of Science, 32.

תש"ג—1943

- Swiat Starego Testamentu; wzniosle Dni. 12
Gazeta Polska, 29.9.1943, p. 5.
- Polska w Sredniowiecznej literaturze Arabskiej. 13
W Drodze, 1.12.1943, pp. 6-7.

תש"ד—1944

- קברי חמירים בבית שערים. 14
 ידיעות החברה לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה. שנה י"א, חוב' א—ב, תש"ד,
 עמ' 25—34.
- שמו של אחרון מלכי חמיר המתיהודים. 15

	[3]
כתבי פרופסור חיים זאב הירשברג ז"ל, רשימה ביבליוגרפית	
	תרביץ, שנה טו, תש"ד, עמ' 129—142.
שני כתבי אמנה של מחמד.	16
סיני, כרך טו, תש"ד—ה, עמ' קסו—קעה.	
Co wie inteligencja Arabska o Polsce?	17
W Drodze, no. 4 (22), 16.2.1944, p. 9.	
Park Narodów Śródziemnomorza.	18
W Drodze, no. 16 (34), 25.8.1944, p. 8.	
Nauka Polska w Iranie.	19
W Drodze, no. 17 (35), 1.9.1944, p. 12.	
תש"ה—1945	
פסח פליטים בסיביר (פרק זכרונות).	20
ההד, שנה כ, חוב' א, ניסן תש"ה, עמ' יג—טו.	
האידיליה הקולחוזית	21
למועד, שבועות תש"ה, עמ' 67—79.	
אוניברסיטה יהודית שחרבה; המכון למדעי היהדות בווארשה.	22
הבוקר, שנה י, גל' 2955, י אב תש"ה (20.7.1945), עמ' 4.	
חיים וילברשטיק (קטע מתוך "הגולים בסיביר").	23
במישור, שנה ו, תש"ה, ל אב, עמ' ט—יא; יד אלול, עמ' ד—ה.	
מפתחות הגשמים.	24
ידיעות החברה העברית לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה, שנה יא, חוב' ג—ד,	
תש"ה, עמ' 46—54.	
המקורות הערביים לקורות יהודי ערב.	25
ציון, שנה י, תש"ה, עמ' 81—101; שנה יא, תש"ו, עמ' 17—37.	
Żydzi Polscy w walce z hitleryzmem.	26
W Drodze, no. 15 (57), 1.9.1945, p. 6.	
Dokument Przyjaźni; z dziejów stosunków polsko-tureckich.	27
W Drodze, no. 17-18 (59-60), 16.10.1945, p. 7.	

תש"ו—1946

- 28 ישראל בערב; קורות היהודים בחמיר וחג'אז מחורבן בית שני ועד מסעי-
הצלב. תל-אביב, תש"ו, 346 עמ.
- 29 אביגדור אפטוביצר.
ספר הזכרון לבית המדרש לרבנים בווינה, ירושלים תש"ו, עמ' 46—59.
- 30 עקבות המשיח בארץ ערב במאה החמישית והששית אחב"ש.
ספר הזכרון לבית המדרש לרבנים בווינה, ירושלים תש"ו, עמ' 112—124.
- 31 סיפורי התורה בערב הקדומה.
סיני, שנה ט, כרך יח, תש"ו, עמ' צב—קו, קסג—קפא.
- 32 ירח האיתנים תש"ג בפרס.
למועד, חג הסוכות תש"ו, עמ' 44—58.
- 33 יהודים בנו את מדינת אבן-סעוד; חלקם של היהודים בהתפתחות חג'אז לפני
1500 שנה.
הבוקר, ד ניסן תש"ו (5.4.1946), עמ' 5.
- 34 מתייהדים ומתגיירים במאות הראשונות אחרי חורבן בית שני.
למועד, קובץ ג, תש"ו, עמ' 58—65.
- 35 [פולק, א' ג': דברי ימי הערבים. ירושלים תש"ו].
קרית ספר, שנה כג, תש"ו—ז, עמ' 20—24.

תש"ז—1947

- 36 ענייני הר הזיתים בתקופת הגאונים.
ידיעות החברה העברית לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה, שנה יג, תש"ו, עמ'
156—164.
- 37 מקרון, בעל הקרניים ועזרא צנור בן אללה.
לשונו, שנה טו, תש"ז, עמ' 125—133.
- 38 היהודים בעולם הערבי הישן.
דבר, גל' 6739, כט אלול תש"ז (14.9.1947), עמ' 17.
- 39 [T. Kowalski, Ibrahim ibn Ya'kub: Relacja Ibrahima ibn Ja'kuba z podrozy ... Krakow, 1946].
קרית ספר, שנה כד, תש"ז—תש"ח, עמ' 44—46.

- [5] כתבי פרופסור חיים זאב הירשברג ז"ל, רשימה ביבליוגרפית
- 40 [אבי-יונה, מ': בימי רומא וביזאנטיון. תל-אביב תש"ו].
קרית ספר, שנה כד, תש"ז-תש"ח, עמ' 92-94.
- תש"ח-1948
- 41 אברהם בן יעקב; נוסע וחוקר יהודי מלפני אלף שנה.
סיני, שנה יא, כרך כב, תש"ח, עמ' רעו-רסב.
- 42 פרופ' שמאל קרויס ז"ל.
ירושלים, שנה א, תש"ח, עמ' רכב-רכג.
- 43 Jews in the old Arab world.
Palestine Information, no. 21, January 1948, pp. 36-40.
- תש"ט-1949
- 44 מקומה של ירושלים בעולם המוסלמי.
ירושלים, שנה ב, תש"ט, עמ' נה-ס.
- 45 על ארגון העדות הלא-יהודיות.
דבר, גל' 7218, ה ניסן תש"ט (4.4.1949), עמ' 2.
- 46 Nestorian sources of North-Arabian traditions on the establishment
and persecution of Christianity in Yemen.
Rocznik Orientalistyczny, vol. 15, 1949, pp. 321-338.
- תש"י-1950
- 47 בנינים דתיים של המוסלמים במדינת ישראל. מבוא מאת ח' ז' הירשברג,
ירושלים תש"י, עמ' א-ח + 12 עמ' תרגום ערבי + 11 עמ' תרגום אנגלי.
- 48 דמות היהודים בספרות הערבית.
התקופה, ספר לד-לה, תש"י, עמ' 686-697.
- 49 בעיות השריעה במדינת ישראל.
המזרח החדש, כרך א, תש"י, עמ' 97-108.
- 50 האוכלוסיה הערבית במדינת ישראל.
קמה, כרך ג, תש"י, עמ' 213-222.
- 51 חוקר ארצות יהודי קדום.
עתידות, שנה ג, מס' 10-11, תשרי-חשוון תש"י, עמ' 295-300.

תשי"א—1951

- 52 מר זוטרא ראש הסנהדרין בטבריה.
ארץ כנרות, ירושלים תשי"א, עמ' 80—89. = כל ארץ נפתלי, הכינוס הארצי
הכ"ד לידיעת הארץ, ירושלים תשכ"ח, עמ' 153—147.
- 53 דפים על חלוקת חובות היהודים בירושלים משנת תקל"ה.
ארץ-ישראל, ספר א, תשי"א, ספר שובה, עמ' 158—168.
- 54 הערבים במדינתנו.
מולדת, ספר טז, תשי"א, עמ' 113—114.

תשי"ב—1952

- 55 [גולדציהר, י' א': הרצאות על האסלאם. ירושלים תשי"א].
בחינות, חוב' מס' 1, מסח תשי"ב, עמ' 44—50.
- Ottoman Rule in Jerusalem in the light of Firmāns and Sharī'a 56
Documents; preliminary notes.
Israel Exploration Journal, vol. 2, 1952, pp. 237-248.
- [Matthews, C. D.: Palestine, Mohammedan Holy Land. New- 57
Haven, 1949].
Israel Exploration Journal, vol. 2, 1952, pp. 197-200.

תשי"ג—1953

- 58 ראשית התחדשות הישוב היהודי ביפו.
ספר אסף, ירושלים תשי"ג, עמ' 223—229.
- 59 רמלה, תחנת הבינים לירושלים.
ירושלים, שנה ד, תשי"ג, ספר י' פרס, עמ' קכג—קכח.
- 60 תעודה מזמן הכיבוש העות'מאני.
ארץ-ישראל, ספר ב, ספר זלמן ליה, תשי"ג, עמ' 196—198.
- The sources of Moslem traditions concerning Jerusalem. 61
Rocznik Orientalistyczny, vol. 17, 1953, pp. 314-350.
- Jewish life in Jerusalem under Ottoman Rule. 62
Studies and Reports of Ben-Zvi Institute, no. 1, 1953, pp. 5-13.

תשי"ד—1954

- 63 רבינו נסים ב"ר יעקב מקירואן; חיבור יפה מהישועה. ירושלים תשי"ד, 6 + 82 + קיט עמ'. מהדורה שניה, תש"ל.
- 64 בצל האיסלאם; פרקים בתולדות היהודים בארצות המזרח התיכון. ירושלים תשי"ד, ע עמ'.
- 65 קברי דוד ושלמה במסורת המוסלמית.
ארץ-ישראל, ספר ג, ספר מ' ד' קאסטו, תשי"ד, עמ' 220—213.
- 66 מכס שרירותי בירושלים ובטולו.
מוכרת לוי, ספר זכרון לרב לוי פרוינד, תל-אביב תשי"ד, עמ' 158—165.
- 67 אצל (זכריה יד, ה), ג'בל אבו תור.
ידיעות החברה לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה, שנה יח, תשי"ד, עמ' 182—184.

תשט"ו—1955

- 68 השלטון העותמאני בארץ-ישראל 1516—1805. בתוך: "בן-צבי, ארץ-ישראל ויישובה בימי השלטון העותמאני, ירושלים תשט"ו, עמ' 3—136; הרקע המדיני מבית ומחוץ (המאה התשע עשרה), שם, עמ' 327—337.
- 69 [Goitein, S.D.: Jews and Arabs, their contacts through the ages. New-York, 1955].
מעריב, שנה ח, גלי 2370, (14.10.35), עמ' 13.
- 70 [Goitein, S.D.: Jews and Arabs, their contacts through the ages. New-York, 1955].
The Jerusalem Post, vol. 31, no. 8353, November 18, 1955, p. 8.

תשט"ז—1956

- 71 ה"מלאח" וה"מסוס", הרובע היהודי במארוקו.
ארץ-ישראל, כרך ד, ספר י' בן-צבי, תשט"ז, עמ' 226—230.
- 72 סמלים קדומים ב"צלא" של תאזאנאכת (מארוקו).
ידיעות החברה לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה, שנה כ, תשט"ז, עמ' 189—191.
- 73 בהרי האטלאס ובעמקי הדרום; פרק מתוך ספר מסעות.
עתיקות, אביב תשט"ז, עמ' 181—199.

- 74 מסע אל צפון-אפריקה.
מולד, כרך יד, חוב' 91, תשט"ז, עמ' 53—63.
- 75 ערב פסח בעיירה מארוקנית (באזור הפרעות של שנת 1948).
הצופה, שנה יט, גל' 5571, יד ניסן תשט"ז (26.3.1956), עמ' 4, 8.
- 76 חול המועד פסח בפאס.
הארץ, שנה לח, גל' 11145, יח ניסן תשט"ז (30.3.1956), תרבות וספרות,
עמ' א.
- 77 [Mayer, L.A.: Islamic architects and their works. Genève, 1956].
The Jerusalem Post, vol. 32, no. 8500, May 11, 1956, p. 8.

תשי"ז—1957

- 78 מארץ מבוא השמש; עם יהודי אפריקה הצפונית בארצותיהם. ירושלים תשי"ז,
237 עמ'.
- 79 הברברים המתיהדים באפריקה הצפונית.
ציתן, שנה כב, תשי"ז, עמ' 10—20.
- 80 ה"כאהנה" הברברית.
תרביץ, שנה כו, תשי"ז, עמ' 370—383.
- 81 בערי מרוקו (פרק מתוך ספר מסעות).
עתידות, אביב תשי"ז, עמ' 139—154.
- 82 די צפון-אפריקאנער אידן אין א ניעער לאגע.
אידישער קעמפער, כרך לז, מס' 1189, יז טבת תשי"ז, עמ' 3—5, 17.
- 83 צפרו, ירושלים הקטנה של מארוקו.
עם-וספר, א (7), אדר א תשי"ז, עמ' 22—27. = מחניים, מס' קיט, מנחם אב
תשכ"ח, עמ' עו—פא.
- 84 על עדות ישראל במזרח האיטלאמי.
בתוך: ח' ה' טהון, העדות בישראל, ירושלים תשי"ז, עמ' 9—24.
- 85 בני סגמאר אשר באל-מהדיה.
ציון, שנה כב, תשי"ז, עמ' 239—241.
- 86 יהדות צפון-אפריקת נוכח מיפנה; יהודי מארוקו, תוניס, אלג'יר ובעיותיהם.
מולד, כרך יד, חוב' 97, תשרי תשי"ז, עמ' 321—330.

- [9] כתבי פרופסור חיים זאב הירשברג ז"ל, רשימה ביבליוגרפית
- 87 פסח והגינת מימונה בפאס.
גשר, שנה ג, חוב' 1 (10), תשי"ו, עמ' 121—129.
- 88 דימוגרפיה של יהדות אפריקה הצפונית.
הקונגרס העולמי השני למדעי היהדות, תקציר התוצאות. המדור: דימוגרפיה של העם היהודי, ירושלים תשי"ו, עמ' טו. [בשכפול].
- 89 History round the clock; North African Jewry. Jerusalem, 1957, 56 p.
- 90 The demography of North African Jewry.
Summaries of Papers of the second Congress of Jewish Studies, section demography of Jewish people, Jerusalem, 1957, pp. 14-15 [ronéo].
- 91 [Mayer, L.A.: Islamic Astrolabists and their works. Geneva, 1957].
The Jerusalem Post, vol. 33, no. 8713, January 18, 1957, p. 8.
- תשי"ח—1958
- 92 קהילות ישראל בנאות המדבר של אלג'יריה.
סיני, ספר יובל, ירושלים תשי"ח, עמ' שמד—שנה.
- 93 סאלארי קידואן ונגידה.
ציון, שנה כג—כד, תשי"ח—תשי"ט, עמ' 166—173; הערה, שם, שנה כה, תשי"ך, עמ' 62.
- 94 The Jews of Algeria.
Focus, no. 2, 1958, pp. 39-54. = *Read and Discuss*, vol. 4, no. 3, August 1959, pp. 15-19. [ronéo.]
- תשי"ט—1959
- 95 יהדות צפון-אפריקה. הוצאת מטכל, כסלו תשי"ט, 84 עמ.
- 96 הקשרים בין יהודי המגרב ובין ארץ-ישראל בתקופת הגאונים.
ארץ-ישראל, ספר ה, ספר ב' מזר, תשי"ט, עמ' 213—219.
- 97 בערי אלג'יריה.
דפי עליה, מס' 34, מרחשון תשי"ט, עמ' 89—104.

- 98 מקומה של אפריקה הצפונית בימי הגאונים.
חורב, כרך יג, תשי"ט, עמ' 71—121; יד—טו, תש"ד, עמ' 75—126.
- 99 פרום' ליון ארי מאיר (שלושים לפטירתו).
הארץ, שנה מא, גל' 12089, ל גיטן תשי"ט (8.5.1959), עמ' 10, 13.
- [Mayer, L.A.: *L'art juif en Terre d'Islam*. Genève 1959]. 100
The Jerusalem Post, vol. 35, no. 9540, October 2, 1959, p. 10.
- תש"ך—1960
- 101 פרופיסור ליון ארי מאיר ז"ל.
ידיעות החברה העברית לחקירות ארץ-ישראל ועתיקותיה, שנה כד, תש"ך,
עמ' 3—7.
- 102 יהודים מתפללים במוסקבה ובלנינגראד.
הצופה, שנה כב, גל' 8056, כט אלול תש"ך (21.9.1960), עמ' 15.
- [Zajaczkowski, A.: *Gazete Wybrane Hafiza*. Warsaw, 1957]. 103
המזרח החדש, כרך י, תש"ד, עמ' 410.
- [*Antologia Literatury Chinskiej*. Warsaw, 1956]. 104
המזרח החדש, כרך י, תש"ד, עמ' 416.
- [Sterlcyn, S.: *Kebra Nagast czyli Chwala Kirólów, Fragmenty*. 105
Warsaw, 1956].
המזרח החדש, כרך י, תש"ד, עמ' 426.
- In memoriam, Professor L.A. Mayer, a great orientalist. 106
The Jerusalem Post, vol. 36, no. 9688, March 25, 1960, p. 4.
- Historical result of oppositon to "Idolatry"; anonymity in Jewish 107
Art.
The Jerusalem Post, vol. 36, no. 9706, April 17, 1960, p. 5.
- [*"Palestinskij Zbornik"*, no. 1-4 (63-64), Moscow-Leningrad. 108
1954-1959].
Christian News from Israel, vol. 11, no. 2, July 1960, pp. 30-32.

תשכ"א—1961

- 109 גזירות המייחדים ותוצאותיהן.
הקונגרס העולמי השלישי למדעי היהדות; היסטוריה של עם ישראל, ירושלים

- תשכ"א, דפים ווא—ווא/א.3. [בשכפול] = דין וחשבון של הקונגרס העולמי השלישי למדעי היהדות, ירושלים תשכ"ה, עמ' 242—244.
- 110 על גזירת המיחדים וסחר הודו; מכתב משנת 1148. ספר היובל ליצחק בער, ירושלים תשכ"א, עמ' 134—153.
- 111 יחודו של מרדכי נרקיס ז"ל. ארץ-ישראל, ספר ו, ספר נרקיס, תשכ"א, עמ' 4.
- 112 על בתי-הדין והנהלת העדה באפריקה בימי הגאונים. ספר יובל לשמעון פדרבוש, ירושלים תשכ"א, עמ' ר—רט.
- 113 קונגרס המזרחנים ומדעי המזרח בברית המועצות. הארץ, שנה מג, תשכ"א, גל' 12521, טו תשרי (7.10.1960), עמ' 3; גל' 12526, כג תשרי (14.10.1960), עמ' 3.
- 114 תורי זהב עם נקודות. תמונות בזק מביקור בברית המועצות. הצופה, שנה כג גל' 8072, כג תשרי תשכ"א (14.10.1960), עמ' 2, 7.
- 115 מן ההווי במוסקבה ובלנינגרד. הצופה, שנה כג, גל' 8078, ל תשרי תשכ"א (21.10.1960), עמ' 3.
- 116 מעמדה של האינטליגנציה העובדת בברית המועצות. הצופה, שנה כג, גל' 8084, ז מרחשון תשכ"א (28.10.1960), עמ' 3.
- The works of Professor L.A. Mayer (bibliography). 117
Ars Orientalis, vol. 4, 1961, pp. 455-462.
- The Jewish communities in the Muslim East. 118
Focus, vol. 3, no. 2, 1961, pp. 136-150.
- The Almuhadin persecutions and their results. 119
Third World Congress of Jewish Studies, synopsis of lectures, section: Jewish History, Jerusalem, 1961, ffs. XIII-XIII/4.

תשכ"ב—1962

- 120 לקט מקורות לקורות היהודים בספרד המוסלמית; חומר לשיעור ולתרגיל. ירושלים, מפעל השכפול, סניף בריאילון, תשכ"ב, 42 עמ'. [בשכפול].
- 121 לקט מקורות לקורות היהודים במזרח התיכון בימי הביניים; חומר לשיעור ולתרגיל, ירושלים, מפעל השכפול, סניף בריאילון, תשכ"ב, 75 עמ'. [בשכפול].
- 122 ערכאות של גויים בימי הגאונים.

מזכרת, קובץ תורני לזכרו של מרן הגריא"ה הרצוג, ירושלים תשכ"ב, עמ' 493—506.

123 [צוקר, מ': על תרגום רב סעדיה גאון לתורה. ניו-יורק תשי"ט].
תרביץ, כרך לא, תשכ"ב, עמ' 414—422.

תשכ"ג—1963

124 על מקומם של התרגומים הארמיים בחיי עמנו.
בר-אילן, ספר א, תשכ"ג, עמ' 16—23.

125 היישובים היהודיים באיזור של מפרץ-אילת בימי-הביניים.
ספר אילת, הכינוס הארצי השמונה-עשר לדיעת הארץ, ירושלים תשכ"ג, עמ' 182—193.

126 הכמיתה לחרות באגוזות עשרת השבטים.
מחניים, מס' פ, תשכ"ג, עמ' 96—100.

127 אלף חמש מאות שנות היסטוריה שרויות באפלה.
אכרי ישראל, גל' 38, סיון תשכ"ג, עמ' 6.

*127 סקירה היסטורית על יהדות המגרב.
בתוך: 'ילדי המלאח מאת ר' פוירשטיין ומ' רישל. ירושלים תשכ"ג, עמ' 21—54.

128 [חיות, צ' פרץ: בסוד עמי. ירושלים תשכ"ב].
מולד, חוב' 169—170, תשרי תשכ"ג, עמ' 433—434.

The Medieval Maghreb in the light of Jewish history. 129
25th International Congress of Orientalists, Moscow 1960, Moscow, vol. 2, 1963, pp. 45-46.

The problem of the judaized Berbers. 130
Journal of African History, vol. 4, 1963, pp. 313-339.

תשכ"ד—1964

131 רבי שמואל ביאלובלוצקי.

בר-אילן, ספר ב, תשכ"ד, עמ' 12—27.

132 ליון אריה מאיר; חמש שנים לפטירתו.

ארץ-ישראל, כרך ז, ספר מאיר, תשכ"ד, עמ' יא—טז.

133 הראון 1830—1395.

ארץ-ישראל, כרך ז, ספר מאיר, תשכ"ד, עמ' 144—157.

[13] כתבי פרופסור חיים זאב הירשברג ז"ל, רשימה ביבליוגרפית

- 134 הדים ל"פולמס קיטוס" ולוויכוחים בין יהודים לאפריקאנים.
ספר היובל לכבוד הרב ד"ר אברהם ווייס, ניו-יורק תשכ"ד, עמ' שלא-שמח.
- 135 המכון לחקר תולדות היישוב מייסודו של ר' יוסף יצחק ריבלין ז"ל.
יד יוסף יצחק ריבלין, ספר זכרון, רמת-גן תשכ"ד, עמ' 32-34.
- 136 המפנה במעמדה של ירושלים במאה הי"ט.
יד יוסף יצחק ריבלין, רמת-גן, תשכ"ד, עמ' 78-107.

תשכ"ה—1965

- 137 תולדות היהודים באפריקה הצפונית. כרך א, מימי קדם ועד מחצית המאה
השש-עשרה, כרך ב, מימי הכיבושים העותמאניים ועד זמננו. ירושלים
תשכ"ה, לב + 397 + 443 עמ'.
- 138 מפעלו בהלכה של מרן יוסף קארו באספקלריית הדורות ודורו.
מחניים. מס' צו, תשכ"ה, עמ' 21-25.
- 139 על מחקר יחידות בת זמננו בצפון-אפריקה.
דן חשבון של הקונגרס העולמי השלישי למדעי היהדות, ירושלים תשכ"ה,
עמ' 276-277.
- 140 החברה היהודית בתפוצות (מחוך לבבל) ערב תקופת הגאונים.
דת חברה בתולדות ישראל ובתולדות העמים, ירושלים תשכ"ה, עמ' 68-80.
- 141 Les trois cycles dans l'histoire des Juifs d'Afrique du Nord.
S.l.n.d. [1965], 4+42 p. [ronéo.] = In Dov Noy, Soixante et onze
contes populaires racontés par des Juifs du Maroc, Jérusalem,
1965, pp. 233-272.

תשכ"ו—1966

- 142 בימי הידברות ו"דו-שיחים"; על בעיית הידברות יהודית-מוסלמית.
בצרון, שנה כז, כרך גד, חוב' ו, אב-אלול תשכ"ו, עמ' 137-149.
- 143 [אבן-ח'לדון עבד אל-רחמן: אקדמות למדע ההיסטוריה מהדורת ע' קופלביץ.
ירושלים תשכ"ו].
האומה, שנה ה, תשכ"ו, עמ' 278-280.

תשכ"ז—1967

- 144 היהודים בארצות האסלאם.

- בתוך: פרקים בתולדות הערבים והאסלאם, בעריכת חוה לצרוסייפה, תל-אביב תשכ"ז, עמ' 262—315.
- 145 "מעשה רע ומר שאירע לאנשי המערב"; חיבור בעל רמזים שבתאים. בר-אילן, ספר ד-ה, תשט"ז—תשכ"ה, עמ' 415—479.
- 146 הדגים בפסיפסי בית-הכנסת של נארו ובפולקלור היהודי בתוניסיה ובטריפוליטאניה של זמננו. ארץ-ישראל, ספר ח, ספר סוקניק, תשכ"ז, עמ' 305—311.
- 147 הרובע היהודי בעיר המוסלמית. גשר, שנה יג, חוב' 2—3 (51—52), אלול תשכ"ז, עמ' 53—59.
- 148 תורכיה ועלילת-הדם; עמדת שלטונות הקיסרות העותומנית בעלילות הדם. מחניים, מס' קי, תשרי—חשוון תשכ"ז, עמ' כו—לא.
- 149 על אפשרויות להדברות יהודית מוסלמית. על המשמר, שנה כד, גל' 7067, כא תשרי תשכ"ז (5.10.1966), עמ' 5.
- 150 Jews and Jewish Affairs in the relations between Great Britain and Morocco in the 18th Century. *Essays presented to Chief Rabbi Israel Brodie, London, 1967, pp. 153-181.*
- תשכ"ח—1968
- 151 שרידיהם של בתי כנסת קדומים בירושלים. קדמוניות, מס' א, תשכ"ח, עמ' 56—62.
- 152 מקומה של ירושלים בעולם המוסלמי. זאת הארץ, גל' 3, כו אייר תשכ"ח, עמ' 5—6.
- 153 היהודים בקאזאבלנקה. מחניים, מס' קיט, מנחם-אב תשכ"ח, עמ' פב—פט.
- 154 [לנדאו, יעקב מ': היהודים במצרים במאה הי"ט. ירושלים תשכ"ו]. המורח החדש, כרך יח, תשכ"ח, עמ' 166—167.
- 155 [Levi Della Vida, G.: *Fantasmii ritrovati. Venezia, 1966*]. הארץ, שנה נ, גל' 14789, טו אדר תשכ"ח (15.3.1968), עמ' 10.
- 156 [Goitein, S.D.: *A Mediterranean Society, vol. 1, University of California Press, 1967*].

- [15] כתבי פרופסור חיים זאב הירשברג ז"ל, רשימה ביבליוגרפית
- הארץ, שנה נ, גל' 14824, כח ניסן תשכ"ח (26.4.1968), עמ' 18.
- The Jewish quarter in Muslim cities and Berber areas. 157
Judaism, vol. 17, 1968, pp. 405-421.
- תשכ"ט—1969
- הר"הבית בתקופה הערבית (638—1099) במסורות היהודיות והמוסלמיות 158
 ובמציאות ההיסטורית.
 ירושלים לדורותיה, הכינוס הארצי הכ"ה לידיעת הארץ, ירושלים תשכ"ט, עמ' 109—119.
- חלון לעולמה של יהדות אפריקה הצפונית. 159
 הארץ, גל' 14954, ט תשרי תשכ"ט (1.10.1968), עמ' 19. = בתפוצות הגולה,
 שנה י, חוב' 3—4 (46—47), סתיו תשכ"ט, עמ' 77—82.
- [Bensimon-Donath, D.: Evolution du judaisme marocain sous le 160
 Protectorat Français, 1912-1956. Paris, 1968].
 בתפוצות הגולה, שנה יא, חוב' 48—49, אביב—קיץ תשכ"ט, עמ' 172—176.
- The Oriental Jewish Communities. 161
In Religion in the Middle East, edit. by. A.J. Arberry, Cambridge,
 1969, vol. 1, pp. 119-225; vol. 2, pp. 661-663.
- The Druzes. 162
In Religion in the Middle East, edit. by. A.J. Arberry, Cambridge,
 1969, vol. 2, pp. 330-348, 685.
- Une fenêtre ouverte sur le judaisme nord-africain; réflexions et 163
 notes après lecture de trois livres de contes folkloriques juifs.
Dispersion et Unité, no. 9, 1969, pp. 130-138.
- תש"ל—1970
- על מחקר תולדות היהודים במזרח המוסלמי ותרבותם. 164
 בראילון, ספר ז—ח, תשכ"ט—תש"ל, עמ' 420—430.
- Research on the history and culture of the Jews in the Muslim 165
 East.
 בראילון, ספר ז—ח, תשכ"ט—תש"ל, עמ' LXX—LXXVIII.

תשל"א—1971

166 על בעל דברי יוסף, בן דורו של בעל קורא הדורות, ויחסו למצוות יישוב ארץ-ישראל.

ארץ-ישראל, כרך י, ספר ולמן שזר, תשל"א, עמ' 132—137.

167 [Bensimon-Donath, D.: Evolution du judaisme marocain sous le Protectorat Français, 1912-1956. Paris, 1968].

African Historical Studies, pp. 400-401.

תשל"ב—1972

168 המימנה וחגיגות אסרו חג של פסח.

זכור לאברהם, קובץ מאמרים לזכר אברהם אלמאליח, ירושלים תשל"ב, עמ' 206—235.

169 על בית-הכנסת הקדום בעיר תוניס; על שיקומה של עדה לאחר חורבנה בידי המייחזים (1160).

בר-אילן, ספר ט, = ספר ח"מ שפירא, ספר א, תשל"ב, עמ' 297—314.

170 Muslim Lands.

In Jewish art and civilization, edited by Geoffrey Wigoder, Lausanne, 1972, vol. 1, pp. 75-116.

תשל"ג—1973

171 שלש הערות לשלשה מאמרים, תרביץ מא (תשל"ב) חוב' ב.

תרביץ, שנה מב, תשל"ג, עמ' 200—201.

172 על ר' זכריה אגמאתי ושני חכמים בני זמנו.

תרביץ, שנה מב, תשל"ג, עמ' 379—388.

173 המדינאי ואיש המעשה [חיים משה שפירא].

הצופה, שנה לה, גל' 12213, א מרחשון תשל"ג (9.10.1972), עמ' 4.

174 [Barnett R. (edit.): *The Sephardi Heritage*, vol. 1, London, 1971].

המזרח החדש, שנה כג, תשל"ג, עמ' 222—224.

175 The old synagogue in Tunis; the rehabilitation of the Community after the downfall of the Almohad Dynasty.

Bulletin of the Institute of Jewish Studies, vol. 1, 1973, pp. 43-63.

תשל"ד—1974

- 176 בין מזרח למغرب, מפגש בין ארבע קבוצות בחברה היהודית; מסה היסטורית. ממזרח וממערב, ספר א, תשל"ד, עמ' 9—36.
- 177 יהודה ואפרים; עימות במרוצת הדורות. ארץ שמרון, הכינוס הארצי השלושים לידיעת הארץ, ירושלים תשל"ד, עמ' 99—105.
- 178 *History of the Jews in North Africa; vol. 1, from the Antiquity to sixteenth century. Leiden, 1974, 518 p.*

תשל"ה—1975

- 179 על הכתובות היהודיות החדשות במרחב הגבטים. ארץ-ישראל, מחקרים בידיעת הארץ ועתיקותיה, שנה יב, תשל"ה, עמ' 142—148.
- 180 על הכתובות היהודיות החדשות שנתגלו בתימן. תרביץ, שנה מד, תשל"ה, עמ' 151—158.
- 181 *The agreement between the Musta'ribs and the Magribis in Cairo 1527. Salo Wittmayer Baron Jubilee Volume, vol. 2, Jerusalem, 1975, pp. 577-590.*

תשל"ו—1976

- 182 שקיעת המגרב. ספר היובל לדוד קוטלר, תל-אביב תשל"ו, עמ' 41—53.
- 183 הממלכה היהודית בחמיר. יהדות תימן, פרקי מחקר ועיון בעריכת י' ישעיהו וי' טובי, ירושלים תשל"ו, עמ' יט—כו.
- 184 איך כותבים היסטוריה? אמינותם של ספרים בהיסטוריה ומקורותיה. לדעת, מס' 3, כסלו תשל"ו, עמ' 3—9.
- 185 אהבת ציון וירושלים בקרב יהדות המגרב. הרצאה בעת קבלת פרס בן-צבי, ה שבט תשל"ו, פורסם בחדשות אתניברסיטת בר-אילן, ניסן תשל"ו, עמ' 3—7.

אנציקלופדיה מקראית. ירושלים תשי"ז.

1. אבדה (בשיתוף); 2. אבל; 3. אגדה; 4. אדבאל; 5. אהל; 6. אהלה; 7. אהליאב;
8. אהליבה; 9. אהליבמה; 10. אוול; 11. אחרית הימים; 12. אכילה; 13. אלדד; 14. אסנה; 15. אסנת; 16. אש; 17. ברכת שלום בישראל; 18. בשמת; 19. גאלת הדם;
20. גמילה; 21. געתם; 22. גרות כמהם; 23. גרו (בשיתוף); 24. דומה; 25. דרך ארץ ונימסים; 26. דם; 27. הכנסת אורחים; 28. השתחויה; 29. זען; 30. חצרמות; 31. ירח;
32. לאמים; 33. לוטן; 34. מלח.

אנציקלופדיה עברית. ירושלים.

1. ארץ-ישראל, מן הכבוש הערבי עד השתלטות הפאטמים; 2. ירושלים (מקומות קדושים לאיסלאם); 3. ישיבה (במזרח התיכון לאחר גירוש ספרד); 4. כאהנה דהיא.

Encyclopaedia Judaica, Jerusalem, 1971.

1. Abbasid; 2. Aggadah (in Islam); 3. Aghlabids; 4. Ahl al-Kitab; 5. Alawids;
6. Arabia; 7. Ashura; 8. Ayyubids; 9. Bal'am (in Islam); 10. Benjamin (in Islam); 11. Bible (in Islam); 12. Caliphs; 13. Canaan (in Islam); 14. Community (Muslim countries in the West); 15. Daniel (in Islam); 16. David (in Islam); 17. Dhamar; 18. Elijah (in Islam); 19. Elisha (in Islam); 20. Enoch (in Islam); 21. Eschatology (in Islam); 22. Eve (in Islam); 23. Ezekiel (in Islam); 24. Ezra (in Islam); 25. Francos; 26. Goliath (in Islam); 27. Gorni;
28. Habil; 29. Hadith (in collaboration); 30. Hakahm Bashi; 31. Hakim Bi-Amr Allah; 32. Haman (in Islam); 33. Hanif; 34. Haydan (in Islam); 35. Himyar; 36. Hud; 37. Isaac (in Islam); 38. Is'iah (in Islam); 39. Ishmael;
40. Israel (Arabic period); 41. Israelite; 42. Jacob (in Islam); 43. Jeremiah (in Islam); 44. Jerusalem (Arabic and Mamluk period, in collaboration); 45. Jerusalem (Ottoman period); 46. Jethro (in Islam); 47. Jihad; 48. Job (in Islam); 49. Jonah (in Islam); 50. Joseph (in Islam); 51. Joshua (in Islam); 52. Judaism (and Islam); 53. Ka'b al Ahbar; 54. Kakhya; 55. Kamniel, Abu al-Hasan Meir Ibn; 56. Korah (in Islam); 57. Lebanon (Arab period); 58. Lot (in Islam); 59. Maghrebi—Ma'aravi; 60. Manakah; 61. Millet;
62. Miriam (in Islam); 63. Moses (in Islam); 64. Mocha (Mukha); 65. Musta'rab; 66. Nebuchadnezzar (in Islam); 67. Nimrod (in Islam); 68. Noah (in Islam); 69. Ottoman Empire (in collaboration); 70. Palache (in collaboration); 71. Pharoah (in Islam); 72. Potiphar (in Islam); 73. Queen of Sheba (in Islam); 74. Rabi Ibn Abi al-Huqayq; 75. Sa'adh; 76. Saladin; 77. Samaritans (in Islam); 78. Samuel (in Islam); 79. San'a (in collaboration); 80. Sarraf;
81. Saul (in Islam); 82. Seth (in Islam); 83. Shibam and Kawkaban; 84. Solomon (in Islam); 85. Taragan, Ben-Zion; 86. Terah (in Islam); 87. Turkey (in collaboration); 88. Umayya ibn abi al-Salt; 89. Ventura, Michon; 90. Wabb ibn Munabbih; 91. Yahud; 92. Yemen (ancient period); 93. Yusuf Asar Yathar Dhu Nuwas (Masruq).

וכן עורך המדורים: תולדות היהודים בארצות האסלאם; אסלאם ויהדות; העולם המוסלמי; ערב; ארץ-ישראל בשנים 640—1917; ספרד המוסלמית; תימן.

Encyclopaedia Britannica, 15th edition, 1974.

Druzes.

עורך ספרים, סדרות וחבר מערכת

1. ספרית השבת, הועדה לתורה וספרות של המועצה למען השבת. תש"ח—תש"י (יצאו 8 חוברות).
2. ארץ נברות, ירושלים תשכ"א 1960 (יחד עם ש' ייבין).
3. ארץ ישראל; מחקרים בידיעת הארץ ועתיקותיה. חבר המערכת, כרכים א—ח, י, תשי"א—תשכ"ן, תשל"א, חבר מועצת המערכת כרך יב, תשל"ה.
4. מחקרים ופעולות של מכון בן-צבי, חוב' א', ירושלים תשי"ג.
5. כל ארץ נפתלי. הכינוס הארצי הכ"ד לידיעת הארץ, ירושלים תשכ"ח.
6. בר-אילן, ספר השנה למדעי היהדות והרוח של אוניברסיטת בר-אילן, כרכים א—י, תשכ"ג—תשל"ב.
7. יד יוסף יצחק ריבלין; ספר זכרון, מכון ריבלין לחקר תולדות היישוב, אוניבר-סיטת בר-אילן, רמת-גן תשכ"ד.
8. זכור לאברהם; קובץ מאמרים לזכר ר' אברהם אלמאליח, ירושלים תשל"ב.
9. עורך הסדרה: מקורות ומחקרים בתולדות היהודים במזרח ותרבותם. אוניבר-סיטת בר-אילן. יצאו בסדרה זו:
  - א. סעדיה שוראקי, מונה מספר, ערך והקדים מבוא גד בן עמי צרפתי, תשל"ג.
  - ב. קיצור עברי של כתאב אנס אלגריב ותפסיר, ספר יצירה לרבי יהודה בן נסים אבן מלכה, ערך והקדים מבוא, יהודה אריה וידה, תשל"ד.
  - ג. ממזרח וממערב; קובץ מחקרים בתולדות היהודים במזרח ובמערב, בהש-תפתח אליעזר בשן, תשל"ד.
10. עורך הסדרה: מפתחות; סדרת עזרי מחקר, המכון לחקר היהדות במזרח, אוניברסיטת בר-אילן, (בשכפול).
  - א. רשימת היישובים היהודיים במזרח ובמערב, בימי פריחתה של האימפריה העות'מאנית. ערוכה בידי י' קניאל בסיוע י' איילון, תשל"ג.
  - ב. מבחר ביבליוגרפיה על ראשות הגולה הנשיאות והנגידות במזרח, ערוך בידי אליעזר בשן, תשל"ד.
  - ג. מפתח לדברי ריבות, שו"ת מאת ר' יצחק אדרבי, ערוך בידי לאה בורנש-טיין, תשל"ד.
  - ד. מפתח לספר התקנות של חכמי המערב שבתוך כרם חמר ב, לר' אברהם אנקאווא, ערוך בידי שמואל אמיתי, אליעזר בשן, מנחם וינשטיין, תשל"ה.
  - ה. מפתח לשאלות ותשובות מאת ר' אליהו מורחזי ור' אליהו בן חיים, ערוך בידי יעקב גלר, תשל"ו.
11. התיקון, מחקרים בתולדות היישוב, לזכרו של ר' יוסף יצחק ריבלין, בהשתתפות יהושע קניאל, מכון ריבלין לחקר תולדות היישוב, אוניברסיטת בר-אילן, תשל"ה.